ня ведення бізнесу в державі (у тому числі і його започаткування). Саме тому на законодавчому рівні повинна бути передбачена можливість моделювання різних видів СПР господарювання за допомогою системи засобів державного регулювання господарської діяльності, а також встановлені критерії розмежування правових режимів здійснення господарської діяльності в Україні.

Література:

1. Таран Л. В. Специальный правовой режим предпринимательской деятельности в свободных экономических зонах Украины (комплексное исследование) Харків : Видавець СПД ФО-П Вапнярчук Н.М., 2004. 256 с.
2. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / кол. авт.: Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін.; за заг. ред. В. К. Мамутова. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 688 с.
3. Марченко Н. Особенности осуществления хозяйственной деятельности на государственной границе Украины. *Предпринимательство, хозяйство и право.* 1997. № 11. С. 34–39.
4. Кондик П. Правове регулювання економічної та господарської діяльності Збройних Сил України. *Право України*. 2003. № 4. С. 37–41.
5. Кибенко Е. Р. Международное частное право: учебное пособие. Харьков : Эспада, 2003. С. 46.
6. Горлов А. И. Национальный режим иностранцев в международной практике. *Вопросы теории и практики современного международного права* / под ред. Л. А. Моджорян. Москва : Изд-во ИМО, 1960. С. 96.
7. Международное право : учебник] / под ред. Н. Т. Блатовой. Москва : Юрид. лит., 1987. С. 307.
8. Черниченко С. В. Личность и международное право. Москва : Международные отношения, 1974. С. 94.
9. Хозяйственное право : учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; под ред. В. К. Мамутова. Київ : Юринком Интер, 2002. С. 835.
10. Зельдіна О. Р. Теоретичні аспекти спеціального режиму господарювання : автореф. … д-ра юрид. наук : 12.00.04. Донецьк, 2007. С. 4.

Мілаш В. С.,
д.ю.н., професор кафедри господарського права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВІДНОСИНИ КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА АНТИКОРУПЦІЙНІ ПЕРЕВІРКИ ДІЛОВИХ ПАРТНЕРІВ

Забезпечення господарського правопорядку вимагає систематичного та дієвого контролю у всіх сферах матеріального та нематеріального суспільного виробництва, на всіх його етапах, включаючи виробництво, розподіл та споживання суспільного продукту. Відносинам контролю у сфері господарювання та перевіркам, як заходам його здійснення, присвячено праці В. К. Мамутова, О. П. Віхрова, О. П. Подцерковного, В. П. Попелюка та інших.

Вітчизняне законодавство у сфері запобігання корупції серед антикорупційних заходів виділяє проведення антикорупційних перевірок юридичними особами своїх потенційних ділових партнерів. Відтак виникає правомірне питання щодо форми контролю у межах якого суб'єкт господарювання може здійснювати означені перевірки та самої природи відносин, що виникає в процесі здійснення такого контролю.

На доктринальному рівні виділяють два види відносин контролю у сфері господарювання – внутрішньогосподарські та зовнішньогосподарські. Виокремлення господарського контролю та господарська природа відносин при здійсненні контролю у сфері господарювання, стверджує В. П. Попелюк, має прояв в: суб'єктному складі (з однієї сторони суб'єкт господарювання, а з іншої – суб'єкт, наділений господарською компетенцією (організаційно-господарськими повноваженнями); об'єкті цих відносин, яким є дії суб'єктів господарювання в процесі здійснення господарської діяльності; підставах виникнення цих відносин (ними є акти господарського законодавства, що закріплюють вимоги до здійснення господарської діяльності та контрольні повноваження відповідних органів); застосуванні адміністра-

тивно-господарських санкцій за порушення порядку ведення господарської діяльності чи невиконання контрольних заходів [1, с. 8, 13]. Зовнішній контроль у сфері господарювання здійснюється у формах: державного контролю (здійснюється уповноваженими органами виконавчої влади); самоврядного контролю (здійснюється сільськими, селищними, міськими, районними та обласними радами); громадського контролю (здійснюється громадськими інспекторами, які призначаються відповідними органами місцевого самоврядування; профспілками, об'єднаннями споживачів та іншими громадськими організаціями).

Частина 3 ст. 19 ГК України окреслює сфери у яких саме держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання [2, ст. 144], кожній з яких притаманні корупційні ризики та відповідні форми прояву корупційних порушень. ЗУ «Про запобігання корупції» визначає корупцію як використання суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, наданих йому службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам, з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Згаданий Закон містить вичерпний перелік осіб, що визнаються суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, серед яких виділяє осіб, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інших осіб, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, – у випадках, передбачених цим Законом [3, ст. 2056]. На постійні основі вищеозначені обов'язки виконують керівники підприємств, їх заступники, керівників структурних підрозділів та їх заступники тощо. У цілому аналіз вище названого законодавчого акту дозволяє дійти висновку про можливість кваліфікації як корупційного правопорушення в господарській царині порушення, що може мати місце як в межах організаційно-господарських, господарсько-виробничих так й внутрішньогосподарських відносинах.

Розділ Х ЗУ ««Про запобігання корупції» присвячено питанням запобігання корупції у діяльності юридичних осіб. Так, згідно до ст. 61 названого Закону юридичні особи забезпечують розробку та вжиття заходів, які є необхідними та обґрунтованими для запобігання і протидії корупції у діяльності юридичної особи. Керівник, засновники (учасники) юридичної особи забезпечують регулярну оцінку корупційних ризиків у її діяльності і здійснюють відповідні антикорупційні заходи. Різновидом внутрішньогосподарського контролю є внутрішній аудит, який здійснює внутрішній аудитор або окремий внутрішній підрозділ служби аудиту. Для виявлення та усунення корупційних ризиків у діяльності юридичної особи можуть залучатися незалежні експерти, зокрема для проведення аудиту.

Частина 2 ст. 62 ЗУ «Про запобігання корупції» встановлює обов'язок затвердження антикорупційної програми (комплексу правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції у діяльності юридичної особи) для державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 %), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує 70 мільйонів гривень; а також для юридичних осіб, які є учасниками попередньої кваліфікації, учасниками процедури закупівлі, якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень. Для інших суб'єктів господарювання затвердження такої програми носить добровільний характер. При цьому передбачається, що положення щодо обов'язковості дотримання антикорупційної програми можуть включатися до договорів, які укладаються юридичною особою.

Для реалізації антикорупційної програми у вищезазначених юридичних особах призначається особа, відповідальна за її реалізацію

(далі – Уповноважений). Саме Уповноважений відповідно до вимог чинного законодавства повинен проводити антикорупційну перевірку наявних або потенційних ділових партнерів юридичної особи з метою оцінки наявності корупційних ризиків. Варто звернути увагу, що корупційна практика у межах господарсько-виробничих відносинах, здебільшого набуває форм прояву порушень законодавства про захист економічної конкуренції, що нівелюють законні методи конкурентної боротьби (наприклад, у формі: змови щодо утримання цін на певному рівні; «купівлі» комерційної інформації про конкурентів або інформації щодо тендерних пропозицій; прийняття керівником суб'єкта господарювання рішення щодо здійснення купівлі чи продажу товарів (послуг) у іншого (іншому) суб'єкта (суб'єкту) в межах «ділового» співробітництва в обмін на отримання неофіційних платежів, коштовних подарунків, персональних знижок (так звані «відкати») та ін. Отже, Уповноважений повинен перевіряти чи має діловий партнер репутацію суб'єкта, діяльність якого пов'язана з корупцією (навіть за відсутності відповідних судових рішень), та чи не буде такий діловий партнер використовуватися як посередник для передачі третім особам (або для отримання від третіх осіб) неправомірної вигоди тощо.

Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції затверджено Типову антикорупційну програму юридичної особи (далі – Типова програма), на ґрунті положень якої керівники юридичних осіб своїм рішенням (наказом) повинні затверджувати власні антикорупційні програми після їх обговорення з працівниками і посадовими особами цих юридичних осіб. У преамбулі Типової програми зазначається про застосування юридичною особою її антикорупційної програми, незважаючи на те, що вона є актом локального регулювання, до її відносин із діловими партнерами. Більше того, Уповноважений також повинен розробляти Примірні форми антикорупційних застережень, з урахуванням сфер діяльності юридичної особи, для їх подальшого включення до змісту господарських договорів із діловими партнерами [4, ст. 645]. У зв'язку з усім вищенаведеним без відповіді залишається питання щодо самої форми контролю у межах якого суб'єкт господарювання (в особі Уповноваженого) може здійснювати антикорупційні перевірки своїх потенційних ділових партнерів. Означений контроль не є ані державним контролем у сфері господарської діяльності, ані внутрішньогосподарським (внутрішньо корпоративним) контролем. Не йдеться у даному випадку й про делегування повноважень спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (прокуратури, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції) в частині здійснення антикорупційного контролю (виявлення та попередження корупційних правопорушень) відповідним юридичним особам. І хоча деякі «елементи контролю» можуть бути притаманні й господарсько-виробничим відносинам, у тому числі договірного характеру (наприклад, авторський нагляд за договором підряду під час будівництва об'єкта архітектури, який передбачає контроль за відповідністю будівельно-монтажних робіт проекту; контролювання якості товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) користувачем на підставі договору комерційної концесії тощо), це не перетворює їх на управлінські відносини.

Література:

1. Попелюк В. П. Правове регулювання відносин контролю у сфері господарювання : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.04. Одеса, 2011. 18 с.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
4. Типова антикорупційна програма : затв. рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 2.03.2017 № 75. *Офіційний вісник Україниюю* 2017. № 22. Ст. 645. С. 471.